

Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги

Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика
университети

Ш.С.Шодмонова, П.С.Эргашев

Қиёсий педагогика

(методик қўлланма)

Тошкент - 2005

1 –МАВЗУ: ҚИЁСИЙ ПЕДАГОГИКА АСОСЛАРИ.

Режа:

1. Қиёсий педагогика фанининг мақсади ва вазифаси.
2. Қиёсий педагогика ўқув предмети сифатида.
3. Қиёсий педагогиканинг тадқиқот методлари.

Қиёсий педагогика янги педагогик қонунларини очмайди, буюк педагогика фанлари орттирган илмий тажрибаларидан фойдаланиб, мамлакатлар гуруҳи асосида ҳозирги дунёда маориф тараққиётининг энг муҳим муаммоларини, қонуниятлари ва тенденцияларини ўрганади.

Қиёсий педагогика предметига нисбатан ҳар хил қарашлар мавжуд. Айрим олимлар қиёсий педагогика асосий маърифий педагогик ҳодисаларни ҳамда уларнинг турли мамлакатларда конкрет тарихий шароитда ва ўзаро тадқиқ этади (В.Канитиц ва В. Макерт) деб ҳисоблашса, айримлар қиёсий педагогика маориф тизимлари ҳамда турли мамлакатларда таълим-тарбия муаммоларини тушуниш ва ҳал қилишдаги ўхшаш ва фарқли :омонларини кўрсатиб беради (П.Сухорольский) деб таъриф берадилар. Бир гуруҳ олимлар қиёсий педагогика рус миллий таълим тизимини такомиллаштириш мақсадида турли чет эл мактаб тизимларини қиёсий баҳолаш билан шуғулланади (М.А. Жульен, Ж.Седлер, Р.Кинг-Холл) деган фикрдалар. Кўриниб турибдики, қиёсий педагогика предмети жуда баҳсланувчан мавзудир. Қиёсий педагогиканинг методологик асоси фалсафадир.

Қиёсий педагогика бир қатор ижтимоий фанлар фалсафа, тарих, иқтисод, сиёсат, социология, демография, этнография ва бошқалар билан боғлиқ. Педагогик ҳодисаларни қиёсий таҳлил қилишда бу ижтимоий фанларни илмий концепциялари ва методларидан фойдаланиш муқаррар. Қиёсий педагогика педагогика тарихи назарияси билан узвий боғланган. Қиёсий педагогика ўзига хослиги шундаки, унинг асосий тадқиқот методи қиёслаш

методидир.

Қиёсий педагогика ўрганадиган предмет: ҳозирги дунёдаги таълим ва тарбия назарияси ва амалиётининг аҳволи, ривожланиш қонуниятлари ва тенденцияларининг умумий ва фарқли хусусиятлари.

Қиёсий педагогика вазифалари 1977 й. Лондонда бўлиб ўтган қиёсий педагогика бўйича Бутунжаҳон конгрессида муҳокама қилинди. Қиёсий педагогика вазифалари қуйидагилардан иборат деб белгиланди.

1. Ҳозирги замонда таълим-тарбия назарияси ва амалиётига таъсир этувчи омилларни ўрганиш ва уларнинг турли мамлакатлар мактаби ва педагогика таъсири натижаларини қиёслаб таҳлил қилиб бериш;

2. Турли мамлакатлардаги маориф тараққиётининг энг актуал ва умумий муаммолари ва тенденцияларини аниқлаш.

3. Чет эл мамлакатларининг ижобий тажрибасини умумлаштириш, ўрганиш ва қиёсий педагогика ва бошқа ёндош фанларда қўлланадиган ТАДҚИҚОТ методларидан фойдаланади.

1. Тавсифлаш методи турли мамлакатлардаги педагогик ходисаларнинг ташқи белгиларини тавсифлашда қўлланади. Шу асосда кейин таққозлаш ва таҳлил қилиш амалга оширилади.

2. Статистик метод маориф тизимида ва педагогик ходисаларга оид рақамлар ва маълумотларни таҳлил қилиш ва баҳолашни кўзда тутди.

С. Тарихий метод педагогик ходисаларининг генезисини таққослашни билдиради.

4. Социологик метод маориф системаларининг ижтимоий характерини баҳолашда қўлланади.

5. Аналитик методларга анализ, синтез, маъхумлаштириш, индукция, дедукция каби мантиқий методлар киради.

Ҳозирги кунга қадар бир қатор мамлакатлардан (Белгия, Англия, Япония, Швеция, АКШ ва бошқалар) қиёсий педагогика ўқув предмети сифатида илмий ходимлар педагог ўқитувчилари бўлғўзи ўқитувчиларни чет элда ишлашга тайёрлашнинг зарур қисми сифатида ўқитилади. Курс ҳажми ҳар бир

мамлакатда ўта хар хил (10 дан 100 соатгача) бироқ, кўпчилик холларда 30-40 соат лекциядан ва мамлакатлар гуруҳида таълимнинг ахволи батафсил ўргатиладиган семинар машгулотидан, чет элга саёхат танланган мавзулар бўйича мустақил ишлаш ва курс якунида доклад ёки ёзма имтихондан иборат.

Бугунги кунда мамлакатимизда қиёсий педагогика ўқув предмети сифатида ўқитила бошлаган экан бу борада чет эл тажрибасини чуқур ўрганиш лозим. Бошқача айтганда қиёсий педагогикани шакллантириб олиш учун қиёсий педагогика тадқиқотлар ўтказиш керак.

Саволлар:

1. Қиёсий педагогика предмети мазмуни ва моҳиятини тушунтиринг.
2. Қиёсий педагогиканинг методологик асосларини айтиб беринг.
3. Қиёсий педагогиканинг вазифалари нималардан иборат.

2 - МАВЗУ: ПЕДАГОГИК ҚИЁСЛАШ ФАНИ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ АСОСИЙ БОСҚИЧЛАРИ.

Режа:

1. Педагогик қиёслаш фани тараққиётининг биринчи босқичи.
2. Педагогик қиёслаш фани тараққиётининг иккинчи босқичи.
3. Педагогик қиёслаш фани тараққиётининг учинчи босқичи.

Педагогик таққослаш педагогика фанлари тизимидаги нисбатан янги соҳалардандир.

Педагогик қиёслаш фани тараққиётининг биринчи босқичи XVIII аср охири 1917 йилни қамраб олади. «Қиёсий педагогиканинг отаси» Марк Антуан Жульен Парижский хисобланади. У ўзининг «Қиёсий педагогикага доир тадқиқотлар

хақида очерк ва дастлабки мулохазалар» деган ишида (Париж 1817) хозирда барча мамлакатларнинг педагогик терминологияга чуқур кириб борган «Қиёсий педагогика» ва «Қиёсий тарбиялаш» терминларини биринчи бўлиб қўллади. Жахоннинг турли мамлакатларида маориф тизимини такомиллаштириш муаммоларига қизиқиш ва мактабни қиёсий ўрганиш зарурияти ортади. XIX асрнинг охирига келиб қиёсий педагогиканинг айрим назарий асослари ва амалий вазифалари ўз мамлакатдаги таълим-тарбия тизимини такомиллаштириш учун **фойдали** тажрибани олиш мақсадида турли таълим системаларининг ижобий томонларини қайд этиш вазифалари белгиланади.

Айрим олимлар маориф ишининг қўйилиши билан танишиш учун бошқа мамлакатларга бордилар. Бу саёхатларнинг натижаларини нашр этиб, муаллимлар ўз миллий мактабини такомиллаштириш йўллари кўрсатдилар. Сарбоннадаги фалсафа профессори Виктор Кузен немис педагоглари Д.А.Крузе, Фридрих Тирининг Америка педагоглари Г.Манн, Г.Бернард, К.Стоу, Турбер, А.Флекснернинг, инглиз педагоги М-Сэдлер ва бошқаларнинг ишлари шулар жумласидандир.

Қиёсий педагогик тадқиқотлар Россияда ҳам анча ривожланди. Айниқса улуғ рус педагоглари К.Д.Ушинский ва Л.Н.Толстойнинг ишлари катта эътиборга лойиқ.

Педагогик таққослаш тараққиётининг иккинчи даври 1917 йилдан 1945 йилгача бўлган даврни қамраб олади. Бу даврдаги қиёсий педагогика турли ижтимоий тузумдаги мамлакатлар ўртасидаги ижтимоий иқтисодий, сиёсий зиддиятларни акс эттирар эди.

20-30 йилларда қиёсий педагогика назарияси масалаларига бағишланган бир қатор ишлар ҳам эълон қилинди. Масалаи, профессор И.Кэнди «Қиёсий педагогика соҳасидаги тадқиқотлар» (Бостон, 1933) йилидан қиёсий педагогиканинг ахамияти, предмети, методларини қараб чиқади ва Англия, Франция, Германия, Италия, СССР ва АҚШдаги таҳлил системасини қиёслаб тасвирлайди.

Педагогик таққослаш тараққиётининг учинчи даври (XX асрнинг 40-йиллари охиридан хозирги давргача) хусусиятлари, бир томондан халқаро сиёсий вазиятда юз берган муҳим ўзгаришлар билан иккинчи томондан фан ва техниканинг гуркираб ривожланиши билан белгиланади. Фан техника тараққиёти янада юқори малакага эга бўлган мутахассис ва умумий маълумот даражасини муттасил талаб қилади. Ушбу талабни қондириш учун 1945 й Парижда таълим, фан ва маданият бўйича БМТ нинг махсус ташкилоти - ЮНЕСКО тузилди. Бу ташкилот қиёсий педагогика соҳасида тараққиётлар учун керакли материаллар тўплайди, жаҳон мамлакатларида маорифнинг ахволи ҳақида йилнома на справочниклар нашр қилади, қиёсий педагогика муаммолари бўйича халқаро конференциялар уюштиради. Қиёсий педагогика жамиятлари ЮНЕСКО қошидаги халқаро бюро билан биргаликда квартал бюллетенини нашр этади (Женева). ЮНЕСКО учун қиёсий педагогиканинг назарий муаммоларини ишлаб чиқиш билан маориф бўйича халқаро бюро ва ЮНЕСКО - Гамбургдаги Педагогика институти (1951 й ташкил топган) шуғулланади.

1956 йил АҚШ қиёсий педагогика жамияти тузилди. У коллежлар ва университетларда қиёсий педагогикани ўрганди, қиёсий педагогика юзасидан илмий тадқиқотларнинг кенгайишига ва қиёсий педагогикага оид энг янги ахборотларни тарқатишга имкон яратади. Йиллик конференция ва кенгашлар ўтказди. Монографиялар, тўпламлар ва «Қиёсий педагогика образи» журналинини нашр этади.

Кейинги йилларда таълим тизимлари ва таълим тарбиянинг айрим муаммоларини қиёсий педагогик тадқиқ этишга хийла кўпроқ эътибор берилмоқда.

Саволлар.

1. Педагогик таққослашнинг биринчи тараққиёт даврини айтинг.
2. Педагогик таққослаш тараққиётининг иккинчи даври қайси йилларга

тўғри келади.

3.Педагогик таққослаш тараққиётиниинг учинчи даври-чи?

3 - МАВЗУ: ЧЕТ ЭЛ ТАЪЛИМИ ТАРАҚҚИЁТИНИИГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ.

Режа:

1. Чет эл таълими тизимини ислох қилиш масалалари.
2. Ўқув дастурларини такомиллаштириш ва интеграциялашган курслари.
3. Ривожланган мамлакатларда меҳнат таълими ва касбга йўналтириш масалалари.
- 4.Таълим- тарбия жараёнида таълим табақалаштириш йўллари.
- 5.Ривожланган мамлакатларда мактабларда ишлаш ўзуллари.

Таълим-тарбияда самарали ислохотларни амалга оширишни талаб этилаётган ҳозирги даврда чет эл тажрибасини ўрганиш айти муддаодир.

Ривожланган хорижий мамлакатларда таълим-давлат ички сиёсатига фаол таъсир этувчи ижтимоий жараён. Японлар «мактаб инсонларни яхшилади» деб ҳисоблайдилар. Таълим соҳасига ғамхўрлик қилиш таниқли сиёсатчилардан доим диққат эътиборида бўлган. (Р.Рейган, М.Теччер. Ф.Миттеран ва б).

Ривожланган мамлакатлардаги педагогик тадқиқотлар ўқув дастурларини такомиллаштириш ва қайта қуришга қаратилган.

Мактаб дастурларини ўзгартириш 2 асосий йўналишда амалга оширилади: экстенсив ва интенсив.

1-ўқув муддати узайтирилади, ўқув материаллари ҳажми кўпайтирилади. 2-мутлақо янги дастур яратилади.

Кўпчилик мутахассислар 2-йўлни маъқулроқ *деб* ҳисобламоқдалар. Ўқув

дастурларига маълум чекланишлар киритиш алоҳида предметларни ўрганишни кучайтириб, ўқувчиларни ортиқча «юк» дан халос қилади. Бунга эришиш учун ўқув курслари интеграцияси талаб қилинади..

Хозирги пайтда ривожланган мамлакатлар ўқув дастурига интеграциялашган курсларни киритиш тўла амалга оширилди. (Францияда ўқув соатларидан 61% Б.Брит 15% ини интеграциялашган курслар ташкил этади.)

Интеграциялашган ўқув дастурлари ёндош ўқув курсларини ўзак предмет ва ғоя агрофида жипслаштиради, бу ўқувчиларга ижодий тафаккур юргизишга ёрдам беради. Лекин интеграциялашган ўқув курслари мутлақ кўпчилик учун мўлжалланган бўлиб, улар таркибидаги фанлардан бири кимгадир жуда зарур бўлса, кимгадир унчалик эмас. Бу муаммони хал этиш ўқувчиларни у ёки бу курсга бўлган эҳтиёжини тўлароқ қондириш учун мактаблар алоҳида фанлардан чуқурлаштирилган курсларни ташкил этмоқда.

Иқтисодий ривожланган мамлакатларда меҳнат таълими ҳамда касбга йўналтириш борасида амалга оширилаётган ишлар алоҳида эътиборга лойиқ.

АҚШда 1977 йил «Меҳнат фаолиятига тайёрлаш акти» қабул қилинган, унга мувофиқ, масалан, автомобилларни таъмирлаш, компьютерларни йиғиш каби амалий фаол и я т амалга оширилади.

Францияда меҳнат таълими учун ажратилган соатлар 1,5 баробар оширилган. Буюк Британия да 1973 йилги «Меҳнат таълими ва касбга тайёрлаш» актига биноан мактаб ўқувчилари бир қанча сохалар бўйича мажбурий касб-кор дастурини ўзлаштирмоқдалар.

Ўқув жараёнини табақалаштириш муаммоларини тадқиқ этиш чет элда ҳамон давом этмоқда.

Ривожланган давлатларда иқтидорли болаларга эътибор тобора ортиб бормоқда. Иқтидорли болалар мактаблари ғарбда 60 йиллардаёқ пайдо бўлган. АҚШнинг айрим шаҳарларида олий тоифали болалар боғчалари очилган, уларда 4-5 ёшли болалар мактаб дастури бўйича ўқитилади.

Шунингдек ақли заиф болалар учун ҳам махсус мактаблар ташкил этилмоқда.

Ривожланган мактаблар таълим тизимида ўқувчиларнинг мустақил ишлашига катта эътибор қаратилмоқда. Масалан, Германияда синф ўқувчилари сонини қисқартириш хисобига улар билан индивидуал ишлашни такомиллаштириш сари йўл тутилмоқда. Бунда ўқувчиларнинг ҳар бирига индивидуал пакетлар тарқатилади. Топшириқларни ўқувчилар мустақил бажаради, лозим бўлганда ўқитувчилардан консультация олади.

Шубҳасиз чет эл таълимидаги юқоридагидек ибратли жихатларни мамлакатимиз таълим тизимига олиб кириш мустақил республикаимизда ўқув тарбия - ишларини ислох қилиш жараёнини тезлаштиради.

Саволлар.

1. Чет эл таълими тизимини ислох қилиш масалалари ҳақида фикрингиз.
2. Ўқув дастурларини такомиллаштириш ва интеграциялашган курслари ҳақида нималарни биласиз.
3. Ривожланган мамлакатларда меҳнат таълими ва касбга йўналтириш ҳақида нималарни биласиз?
4. Таълим-тарбия жараёнида табақалаштирилган таълим қандай амалга оширилади?
5. Ривожланган мамлакатларда мактабларда ишлаш ўзуллари ҳақида нималарни биласиз?

4 - МАВЗУ: ОСИЁ ДАВЛАТЛАРИДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ МАСАЛАЛАРИ (4 соат).

1. Хитой таълим тизими ва ундаги муаммолар.
2. Хиндистон ва Индонезияда мустақиллик йилларида таълим тараққиёти.

3.Осиё мамлакатлари таълим тизимларининг қиёсий анализ қилиниши.

1. Саводсизлар миқдори, яъни 15 ёш ва ундан катта бўлган ёзишни ҳамда ўқишни билмайдиган кишилар миқдори Жанубий Осиёда жуда каттадир. Афғонистан ва Яманда саводсизлар миқдори 75% дан ортади. Баъзи жанубий-ғарбий Осиё мамлакатларида саводсизлар 50% дан бировгина кўпроқ. Бахрайн, Ливан каби давлатларда саводсизлар нисбатан оз бўлиб, улар аҳолининг 1/4 қисмини ташкил этади. Арманистон, Озарбайжон, Грузия каби жуғрофий жihatдан Осиё қитъасига қирувчи давлатларда саводсизлар жуда оз. Мамлакатдаги саводсизлик даражаси, ҳеч-шухбасиз, бу ерда таълим жараёнини йўлга қўйишдаги муаммо ва ютуқларни ўзида акс эттиради.

Шри-Ланкада саводсизлар тахминан 15% бўлса Жанубий Осиёнинг бошқа мамлакатларида 15 ва ундан катта ёшдаги аҳолининг 2\3 қисми ўқишни ва ёзишни билмайди. Болаларнинг катта қисми мактабларга бормайди. Бунинг сабаби ёки яқин атрофда мактабларнинг йўқлиги, ёки ўз оилаларига ёрдам бериш учун ишлашга мажбур бўлишларидир.

Жанубий Шарқий Осиё давлатларидаги таълим қитъадаги бошқа давлатларидаги таълимдан ҳам сифати, ҳам қамров доираси билан кескин фарқланади. Шунинг ифодасини Малайзия, Филиппин, Сингапур, Тайланд ва Вьетнамда саводсизлар 30% дан ҳам камлигида кўриш мумкин. Индонезия, Бирма, Лаоз давлатларида саводсизлар миқдори 39-45 % атрофида, Комбоджада 50% атрофидадир.

Осиё давлатлари бирин-кетин XX аср иккинчи ярмида мустақилликни қўлга қиритгач баъзиларнинг ҳукуматлари янги мактаблар қуриш, аҳоли саводхонлигини ошириш бўйича кўпдан-кўп чора тадбирларини амалга ошира бошлади. Натижалар ўзини узоқ куттириб қўймади. Масалан, Индонезияда 1945 йилга келиб саводсизлар миқдори 90% ташкил этган бўлса, бугунги кунда уларнинг миқдори 33% гача камайган.

2. Японияда таълим-тарбия муаммолари.

Япония қонунчилигига биноан барча болалардан 6 йиллик бошланғич мактабни ва 3 йиллик ўрта мактаб қуйи босқичини тугатиш талаб этилади. Давлатга қарашли мактабларда ушбу 9 йиллик таълим жараёни бепул амалга оширилади. Бошланғич таълим ҳамда ўрта мактабнинг қуйи босқичи барча 6 ёшдаи 14 ёшгача бўлган болаларни қамраб олади. Япон болаларининг деярли барчаси мажбурий таълим тарбияларига кўра ўрта мактабнинг қуйи босқичини тамомлайдилар. Шу туфайли япон катталарининг (15 ёш ва ундан катта бўлганларнинг) барчаси саводхон.

Бошқа мамлакатлардан фарқли равишда Япония мактабларида ўқиш 1 апрелдан бошланиб, келаси йилнинг 31 мартда нихоясига етади. Бошланғич ва ўрта мактабнинг қуйи босқичида ўқув йили 3 семестрга бўлинади: апрель-июль, сентябр-декабр, январь-март. Ушбу таълим бозқичларида болаларга санъат, уй ишлари, япон тили, математика, этика, мўзика, жисмоний тарбия, ижтимоий фанлар ўқитилади. Айниқса, инглиз ва бошқа хорижий тилларни ўрганишга катта эътибор берилади.

Ўқувчилар япон тилида ёзишни ва япон ёзувини ўрганишга кўп вақт сарфлайдилар. Чунки япон тили анча мураккаб ва қийин.

Жанубий Корея қонунга кўра барча болалар бошланғич мактабларини битириши шарт. Бу ерда улар 6 йил таълим олишлари шарт. Ўрта мактаб эса Жанубий Кореяда ихтиёрийдир. У икки бозқичда: қуйи ўрта синфларда ҳамда юқори ўрта синфларда амалга оширилади. Бошланғич таълим олгач, бола дастлаб қуйи ўрта мактабга (7-9 синфлар давомида) сўнгра юқори ўрта мактабга, (10-12-синфлар давомида) боришлари мумкин. Ота-оналар болалар таълими учун давлатга қарашли ўрта мактабларга ҳам, хўзуий ўрта мактабларга ҳам пул тўлашлари шарт. Шундай бўлсада, 12-17 ёшдаги болаларнинг 80% ўрта мактабларга борадилар. Ёшларни ишлаб чиқаришга таъминлайдиган техник таълим ўрта мактабдаёқ бошланади.

Шимолий Кореяда 1 та университет- Ким Санг 2 университети (Пхеньян шаҳрида жойлашган) ва 200 дан ортиқ махсус коллежларга эга. Хар бир коллеж

махсус соҳа мутахассисларини (қишлоқ хўжалиги, муҳандислик тиббиёт) етиштириб боради. Давлат катталарининг кечки таълимини, фабрика ва заводлардаги таълим курсларини маблағ билан таъминлайдн.

Жанубий Кореяга малака ошириш мақсадида борган республикаимиз таълим ходимдари СИВАТ КОМА марказида таълим тизими, саноат электроника, қишлоқ ҳаёти билан боғлиқ машғулотларда иштирок этишди.

СИВАТ касб-хунар таълими ва илғор технологиялар институти негизида ташкил етилган. У асозан Тинч океани минтақасидаги Осиё давлатлари мутахассисларининг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлашга хизмат қилади. Шунингдек институтда Африка қитъаси мамлакатлари мутахассислари ҳам асозан машинасозлик информатика, электроника, саноат қурилиши каби кўплаб ихтисозликлар бўйича малака оширадилар. Ҳозирча марказда 86 мамлакатдан 1700 нафардан зиёд киши малака оширган.

Саволлар.

- 1.Осиё давлатларидаги таълим-тарбия борасидаги фикр мулоҳазаларингиз.
2. Осиё давлатларидаги саводсизлик муаммолари.
- 3.Японияда таълим-тарбия муаммолари.
- 4.Шимолий ва Жанубий Кореядаги таълим тизимларини тушунтиринг

1. Хитой таълим тизими ва ундаги муаммолар.

Хитойликлар азалдан таълимни кадрлайдилар, олимларни хурмат қиладилар. Хитойликларнинг ҳаётий акидасига конфуцийлик ғояларига кўра одам таълим олишлари билан ўз-ўзини такомиллаштириб бориши мумкин. Хитойликлар таълим ва тарбия ўртасидаги фарқ унчалик катта эмас деб биладилар. Чунки уларнинг акидасига кўра таълимнинг асосий вазифаларидан бири инсон характери шакллантиришдир. Хитойда конфуцийлик таълимотига садокат шунчалар юксакки, хатто ҳокимият органларига тайинланаётган номзодлар конфуцийлик асослари бўйича махсус имтиҳон

топширишлари зарур.

Коммунистик партия Хитойда хокимият теппасига келгач таълимдан ўз сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий мақсадлари йўлида фойдалана бошлади. Коммунистлар ҳукмдорлиги бошланғич, аҳоли саводхонлиги ошириш бўйича махсус дастурлар амалга оширила бошланди. Бугунги кунда 15 ва ундан катта ёшдаги аҳолининг 70% ёзишни ва ўқишни билади.

Анъанавий тарзда Хитойда болалардан мактабга катнаш талаб қилинмасди, яъни таълим мажбур эмасди. Аммо 1986 йили Хитойда махсус қонун қабул дилиниб, унга мувофиқ, болалар камида 6 йил давомида мактабга таълим олиши шарт. Шундай бўлсада, қонун ижроси баъзи жойларда айниқса, қишлоқ жойларида биров кечикмоқда.

Хитой таълим соҳасидаги энг жиддий муаммо - асосий коммунистик ғоялар билан мамлакат иқтисодини тез такомиллаштириш зарурати ўртасидаги зиддиятдир.

Иқтисодни такомиллаштириш таълимнинг юксак сифатига эга бўлишини талаб қилади. Таълим сифати ортиши учун эса иқтидорли, янгиликларга, кашфиётларга қодир талабалар учун кенг имкониятлар, шарт-шароитлар яратиш зарур бўлади. Ваҳоланки, коммунистик ғояга биноан таълимда ҳам барча тенг бўлмоғи лозим. Ушбу ғоя 1949 йилдан буён жорий этиб келинмоқда бироқ; сўнгги йилларда таълимни ислох қилиш бўйича амалга оширилган бир қанча чора - тадбирлар натижасида эндиликда юксак қобилиятли талабалар махсус имтиҳонлардан ўтгач, мамлакатнинг энг нуфузли ўқув юртларида ўқиш ҳуқуқини қўлга киритмоқда. Ўзининг бой имкониятлари билан ажралиб турадиган таълим муассасалари бошланғич мактаблар орасида ҳам, ўрта мактаблар ва коллежлар ўртасида ҳам мавжуд.

Хитойда болалар бошланғич мактабга 6-7 ёшдан бориб, бу ерда 5-6 йил таълим оладилар, мамлакат болаларининг (бошланғич мактаб ёшидаги) 95% бошланғич мактабларга борадилар. Бошланғич синфларда болаларга Хитой тили, география, тарих, математика, мўзика, табиатшунозлиқ тасвирий санъат жисмоний тарбия ва сиёсий таълим ургатилади.

Бошланғич мактабни тамомлагач, болалар ўрта мактабга боришлари мумкин. Қуйи ўрта мактабда таълим 3 йил, юқори ўрта мактабда эса 2 ёки 3 йил давом этади. Ўрта мактабда бошланғич синфлардаги кўпчилик фанлар ҳамда биология, химия, физика, ҳуқуқшунозлик инглиз ва бошқа хорижий тиллар ўқитилади. Профессинал ва техник ўрта мактабларда, шунингдек. қишлоқ хужалиги асослари, индустриал технология ва бошқа ихтисосликка оид фанлар ўқитилади. Хитойлик болаларнинг 2\3 қисми ўрта мактабда таълим ола бошлайди, аммо уларнинг хаммаси ҳам ўқишни якунига етказмайди.

Олий ўқув юртларига кириш учун ёшлар махсус имтихонлардан ўтишлари керак. Имтихонлардан ўтган ёшлар талабалар қаторига қабул қилинади. Университетларда ўқитиладиган асосий фанлар: иқтисод, хорижий тиллар, математика, тиббий ва гуманитар фанлар имтихонлардан ўтган ёшларнинг бир қисми техник коллежларда қабул қилинади. Хар бир коллеж ўз ихтисозлигига эга бўлиб, қишлоқ хўжалиги, ўрмон хўжалиги, тиббиёт, тоғ-кон ёки ўқитувчилик йўналишларда мутахассис тайёрлайди. Кўпчилик мактаблар тегишли соҳа вазирлиги (масалан, тиббиёт йўналишидаги техник коллежлар тиббиёт вазирлиги) томонидан бошқарилади.

Хитойда жами 1,000 га яқин олий таълим муассасалари мавжуд. (университет ва коллежлар). Улардан 1, 700 000 (1 миллион 700 минг) талаба тахсил олмоқда. Олий таълим олишни истаган ёшлар сони тобора ортиб бормоқда. Аммо факультетлар ва имкониятлар етишмаслиги боис ёшларнинг-оз қисмигина олий таълим жараёнига жалб этилмоқда.

Кириш имтихонларидан ўта олмаган ёшлар «ишчи университетлар» деб аталмиш қисқа муддатли курсларда таълим олишлари мумкин. Ўрта мактабни ташлаб кетган ёшлар эркин вақт ўргатиладиган махсус мактабларда ёки телевизион курслар орқали таълим олишни давом эттиришлари мумкин.

Ушбу ўзгариш фақатгина олий ўқув юртларида таълим олиш жараёнини ислоҳ қилиш эмас, балки бутун маориф соҳасини янги ва замон талабига мос ҳолда йўлга қўйиш борасида амалга оширилаётган ишлар орасида муҳим ўрин эгаллайди. Хитой мутахассисларини айтишларича, бу ислохот Хитойда сўнгги 40 йил давомида амалга оширилган маориф ишларини натижаси ва шу узок давр давомида қўлга киритилган тажрибаларнинг якуни ҳисобланади. Хитой матбуотида келтирилган маълумотларга кўра бу тасодифий воқеа эмас. Бинобарин бундай ўзгариш сўнгги бир неча йил давомида 37 та олий ўқув юртларида ўтказилган тажрибаларга асосланади. Мазкур тажрибаларга кўра айрим олий ўқув юртларида ўқитиш жараёни талабалар томонидан тўланган маблағнинг бир қисми айрим ҳолларда ташкилотлар, хусусий ва хорижий компанияларнинг олий ўқув юртларига пул ўтказиши ҳисобига, иккинчи бир қисми эса ота-оналар томонидан тўланган нақд пул ҳисобига шаклланади. Тажрибалар шуни кўрсатадики, ота-онаси пул тўлашга қодир бўлмаган ва ўқиш пулини тўлашни ўз зиммасига оладиган ташкилотни тополмаган йигит-қизлар пуллик олий ўқув юртига кира олмаганлар. Улар ҳукумат маблағи асосида ўқитиладиган университет ва институтларга ўқишга киришга ҳаракат қилганлар. Натижада бундай олий даргоҳларга кириш танлови нихоятда баланд бўлиб кетган. Бу ахвол айрим қонундан чекиниш ҳолатларига қулайлик туғдирган ва ўқиш сифатига салбий таъсир кўрсатган. Пуллик олий ўқув юртларида эса ўқиш жараёнининг сифати ошган. Ижобий натижаларга эришган пуллик университетларда «ёмон ўқиса ҳам пул тўласа, ўқишни давом эттириш мумкин» деган тамойил асос бўлмай, балки талабаларга қўйилган талаблар кучайтирилган. Шу билан бирга олий ўқув юртларида ўз ҳисобидан ўқийдиган талабаларнинг моддий аҳолини енгиллаштириш ва уларнинг ўқишга бўлган қизиқишини ошириш мақсадида пуллик ўқиш жараёнини амалга ошираётган ўқув даргоҳларида ҳукумат маблағи асосида янги мукофот ва ёрдам жамғармалари ташкил этилди.

2. Ҳиндистон ва Индонезияда мустақиллик йилларида таълим тараққиёти.

Ҳиндистон.

Мустақиллик йилларида ўқишни ва ёзишни биладиган инсонлар сони икки баробар ўсди. Бунга 1951 йил қабул қилинган ва изчил амалга оширилиб борилаётган махсус давлат дастури ҳисобига эришилди. Ҳукумат мактаблар қурилишига, ўқитувчиларни тайёрлашга ва мактабларни китоблар, ўқув материаллари билан таъмиишлашга катта пул маблағларини сарф қилди ва сарф этиб келмоқда.

Мамлакат қонунига биноан 6 ёшдан 14 ёшгача бўлган болалар текин таълим олиш ҳуқуқига эга. Ушбу ёшдаги болаларнинг тахминан 85% 5-синф гача қатнайдилар. Бироқ 6 синфдан бошлаб то 10-синфгача қатнайдиганлар сони 35% га тушиб қолади. Қишлоқ жойларда ёрдам бериш учун ишга кирадилар. Шунга карамай Ҳиндистондаги барча мактаблар ўқувчилар билан тўлиб-тошган. Ҳиндистонда 4,8 50дан ортиқ коллеж ва университетлар бор. 1 8 ёшдан 23 ёшгача бўлган ёшларнинг тахминан 4% олий ўқув юртларида тахсил оладилар.

Индонезия.

1945 йилларга келиб 10% дан ҳам озроқ Индонезияликлар ўқишни ва ёзишни билардилар. Ҳукумат аҳолининг саводхонлигини ошириш учун махсус дастурлар қабул қилди. Бу дастурлар изчил амалга оширилиши натижасида бугунги кунда 15 ёш ва ундан катта булганларнинг 65% ёзишни ва ўқишни билади. Ҳукумат мактабларини ўз қарамоғида асрайди ва хусусий мактабларга ёрдам беради.

Қонунга мувофиқ болалар 6 йил давомида бошланғич таълим олишлари шарт. Бошланғич таълим 8 ёшдан бошланади. Индонезиянинг айрим ҳудудларида мактаблар, уқитувчилар ёки дарсликлар етишмайди. Бироқ; мамлакатдаги бошланғич таълим ёшидаги барча болалар мактабга қатнайдилар. Индонезия ўрта мактабларида таълим 3 йил давом этади. Ўрта мактаб ёшидаги

40% болаларнинг мактабда тахсил олиши эътиборга лойиқ.

1945 йилга қадар Индонезияда бор йўғи бир неча коллеж мавжуд эди. Университетлар эса умуман йўқ эди. Давлат мустақиллиги эълон қилинган, бирин-кетин 50 га яқин давлат университетлари ва хусусий олийгохлар ташкил этилди.

3.Осиё мамлакатлари таълим тизимларининг қиёсий анализ қилиниши.

Мезонлар мамлакатл	Япони	Шимоли	Жанубий	Хитой	Хиндистон	Индонезия
Бошланғи таълим бериладиган ёшлар.	6-14	6-10	6-12	6-7-12-13	6-14	8-14
Ўрта таълим синфлар и	куйи боздич 6-9 синфлар Юкор и бозкнч 9-12 синфлар	5-10 синфлар	дуйи босқич 7-9 синфлар юкор и босқич: 10-12 синфлар.	куйи босқич 6-9 синфлар юкор и босқич 9-11 ёки 12 синф.	6-10 синфлар	6-9 синфлар
Ўрта таълим га жалб этилган	КуЙИ босқич : 100% юкор и	100%	80%	60%	35%	40»,,
Ўқувчилар миқдори (барча шу «ёшлаг и болаларнинг 100% деб олинган).	босқич : 95%					
Олий таълим муассасала	260 та университет,	1та университет,	250 та коллеж ва университет	1000 та коллеж	4.850 та коллеж ва университет	50 та давлат университет

ри	техник колле ж-лар.	200дан ортик коллеж..	лар	ва универси дт лар.	ет лар.	ет и хусусий олийгохлар
ўзига хосликлар	Ўқув йили а прел ойидан бошла нади.	ўқувчил ар ёз фаслида муайян вақт давомид давлатга ишлаб берадила р*	Давлат ўқув муассасалар ида ҳам пўл туланади.	Ахлокий тарбия юксак кадрлан ади	Мактабла р болалар билан тулиб кетган.	Бошланғич таълимга болалар 100% жалб этилади.

5 - МАВЗУ: АФРИКА ДАВЛАТЛАРИДА ТАЪЛИМ МУАММОЛАРИ.

Режа:

1. Африка қитъаси мамлакатларининг таълим муаммоларига хос умумий хусусиятлари.

2. Жазоир ва Хабашистонда таълим муаммолари, уларни ҳал этишда қўлга киритилган ютуқлар. Зоир ва Марокаш таълим-тизимидаги муаммолар.

3. Африка давлатлари таълим муаммоларини ўзаро таққослаш воситасида ўрганиш.

1 .Африка аҳолисининг сони ва ҳудуди жиҳатидан дунёда иккинчи уринни эгаллайди. У ўз ичига 53 та мустақил давлат ва бошқа маъмурий сиёсий бирликларини олади. Бугунги кунда бу қитъада 705.000.000 дан ортиқ аҳоли яшайди. Мустамлакачилик даврида Африка мамлакатларида Европаликлар куплаб мактабларни ташкил этдилар. Аммо улар асосан бадавлат оилаларнинг фарзандларини ўқитар эди. Шу туфайли катталарнинг 1/3 қисмигина ёзишни ва ўқишни билади. Африка давлатларишшг ҳукуматлари кўпроқ мактаб қуриш ва таълим олиш имкониятларини кенгайтириш хисобига таълим соҳасидаги вазиятни ўнглашга ҳаракат қилмоқда. Бироқ бир қатор муаммолар аҳолининг тез суръатлар билан ўсиши, таълим учун тўланадиган ҳақнинг доим ўсиб бориши, кўп жойларда малакали мутахассисларнинг етишмаслиги, таълим тараққиётига тўсқинлик қилмоқда.

Узоқ вақт давомида Африка давлатлари Европа давлатларининг мустамлакаси бўлгани боис хали ҳам купчилик мамлакатларда таълим инглиз, француз, португал тилларда олиб борилади. Купчилик ўқимишли африкаликлар бирор бир европа тилида сўзлаша олади. Бир неча юз йиллар илгари мусулмон уламулари, Сахрой-Кабир чўлининг чеккаларида илк мактабларини ташкил этган эдилар. Бу мактабларда ислом дини, араб тили ва айрим илмий фанлар ўқитилар эди. Аммо мактаблар кўпчилик Африкаликларнинг таълим

олишни таъминлай олмасди. Ота-оналар ўз фарзандларига ижтимоий ҳаётга зарур булган нарсаларнигина ўргатиш билан кифояланардилар. Ғарбий Африканинг айрим ҳудудларида болалар устахоналарга шогирд булиб тушар эдилар. Бу ерда улар темирчилик, ўймакорлик, кулолчилик ёки тўқувчилик касбларига урганар эдилар.

Христиан миссионерлари ўзлари кучиб келган даврданок Африкаликларга ўқишни ва ёзишни ўргата бошлаган эдилар. Аммо таълим соҳасидаги ҳақиқий тараққиёт XX асрдан бошланди. Унинг сабаби Европалик мустамлакачилар ушбу даврдан Африкаликларни ҳукумат ишига ва ишлаб чиқариш жараёнига кенгрок жалб эта бошлашидир. Бугунги кунда купчилик Африка давлатларининг ҳукуматлари янги мактаблар қуришга, таълим жараёни қамровини кенгайтиришга интилоқдалар. Аммо ҳалигача таълим соҳасида куплаб муаммолар сақланиб қолмоқда. Ҳалигача Сахрои Кабирнинг жанубий қисмида яшовчи африкаликларнинг бор йўғи 25% ёзишни ва ўқишни билади. Биргина Фасо, Мали, Сенегал каби давлатларда бу кўрсаткич умуман 10% ни ташкил этади. Куп жойларда айниқса, кишлоқ жойларда мактаблар, ўқув материаллари, малакали ўқитувчилар етишмайди. Деярли барча мамлакатларда болаларнинг катта қисми мактабларга бормайди ёки уларни эрта тарқ этади.

2.Жазоир ва Ҳабашистонда таълим муаммолари, уларни ҳал этишда қулга киритилган ютуқлар.

Жазоир-Африка шимолидаги катта мамлакат. Пойтахти-Жазоир, давлат тили-араб тили, тулик аҳолиси -28.000.000. Жазоир ҳукумати йилдан-йилга таълим соҳаси ислохотлари учун тобора купрок маблаг сарф этса-да, ҳалигача 15 ва ундан катта ёшдагиларнинг 45% гина ўқиш ва ёзишни билади.

4. Африка давлатлари таълим муаммоларини ўзаро таққослаш воситасида ўрганиш. Турли мамлакатлар таълим тизимидаги муаммоларни ўзаро таққослаш орқали урганиш **анча** самаралидир. Чунки бунда турли мамлакатлар таълим соҳасидаги фарқлар ва ўхшаш томонлар янада аниқроқ равшанроқ намоён бўлади. Шунинг эътиборга олиб биз ушбу мавзу якунида Африка мамлакатлари таълим тизимлари таълим соҳасидаги муаммоларига хос хусусиятларни ўзаро қиёсладик.

Мезон	Африка давлатлари				
	Жазоир	Хабашистон	Заир	Марокаш	
Мажбурий таълим	6-15 ёш	Мажбурий таълим мавжуд эмас ,	6-12 ёш	7-13 ёш	
Бошланғич таълим	90%	15 млн	75%	70%	
Таълимни давом	30%	23%			
Ўзига хосликлар			Қишлоқдан келган абитуриентлар кўпчилиги имтиҳонлардан ўтолмайди	қизлар таълимига эътибор етарли эмас.	

Ушбу жадвалдан куришиб турганидек Африка китъасидаги давлатларнинг таълим соҳасидаги кўпгина муаммолари умумий характерга эга. Шу билан бирга муайян фарқларнинг мавжудлиги ҳам аниқ куришиб турибди.

Саволлар.

1. Африка китъаси мамлакатларининг таълим муаммолари хақида фикрингиз.
2. Жазоир ва Хабашистонда таълим муаммолари, уларни ҳал этишда қўлга киритилган ютуқларни айтиб ўтинг.
3. Заир ва Марокаш таълим-тизимидаги муаммоларни санаб ўтинг.
4. Африка давлатлари таълим муаммоларини ўзаро таққосланг.

6 - МАВЗУ: ЕВРОПА МАМЛАКАТЛАРИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИНГ ТУЗИЛИШИ, УНИНГ АСОСИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ.

Режа:

1. Европа мамлакатларида таълим-тарбия муаммоларининг умумий характеристикаси.

2. Германия ва Франция давлатларининг таълим тизими, унинг структураси ва характерли томонлари.

3. Белгия ва Швеция давлатларининг таълим муаммолари, уларнинг ҳал этилиши.

4. Европа мамлакатлари таълим тизимига хос хусусиятларнинг қиёсий ўрганилиши.

1. Европа мамлакатларида таълим-тарбия муаммоларининг умумий характеристикаси.

Европа - ғарбий цивилизациянинг бешигидир. Европа 17 та катта-кичик давлатни ўз ичига олади. Улар орасида энг каттаси Россия , энг кичиги Ватикан. Европалықлар дунёдаги энг ўқимишли одамлар булиб хисобланади. Европада саводхонлик даражаси нихоятда юқоридир. 90% дан ортиқ кишилар ёзишни ва ўқишни биладилар. Факатгина Европанинг турт давлатида бу курсаткич бироз пастроқдир. Бу давлатлар: Албания, Мальта, Португалия ва Туркия.

Европа давлатлари таълим тизимларига хос хусусиятлар бир биридан анча фарқланади. Масалан, Португалияда болалар мактабга 6 йил боришлари шарт бўлса, Белгияда мажбурий таълим 12 йил давом этади. Францияда таълим тизими бошқаруви жуда марказлашган бўлса, Швейцарияда таълим маҳаллий ҳокимиятлар томонидан бошқарилади. Ғарбий Европадаги Шимолий мамлакатларнинг купчилигида-Буюк Британия, Норвегия, Швецияда купчилик болалар 15-16 ёшгача бир хил таълим оладилар. Бу ёшга етгач, баъзи "болалар мактабни тамомлаб, профессионал мактабга боришлари, бошқалари коллежга тайёргарлик кўриш учун назарий билим олишни давом эттириш мумкин. Таълим сифати Европа жанубига нисбатан ишлашда юқоридир. Греция, Португалия, Болгария ва Албания сингари жануб мамлакатлари Шимолий давлатларга нисбатан камбағалроқ. Шунинг учун, улар ўз мамлакатлари таълим тараққиётининг узлуксизлигини таъминлашга кодир эмаслар. Бу мамлакатларда болалар ўзларининг шимолдаги тенгдошларига нисбатан оз муддат давомида мактабга борадилар. Улар, шунингдек илмий ва техник билимларни нисбатан оз эгаллайдилар. Жанубий Европа мамлакатларида халигача черковнинг таълимга таъсири сезиларли даражада юқори.

XX асрнинг 80-йиллари охирига қадар Шарқий Европа мамлакатларида коммунистик партиялар таълим жараёни устидан мутлоқ ҳукумронлик урнатган эдилар. Мактабларда коммунистах ғоялар ўқитиларди, диний таълим эса, умуман ман этилган эди. Хозир ҳам Шарқий Европа мамлакатларининг аксариятида ҳукумат таълим тизимларини

бошқаради. Бироқ 80-йиллар охиридан бошлаб юборилган демократик ислохотлар натижаси улароқ Шарқий Европа мактабларида коммунистик ғоялар ўқитилмаяпти. Аксинча, ўз халқ хужалиғи ва ишлаб чиқариш жараёнини ривожлантириш мақсадида фанни ривожлантиришга, мактаблар ва бошқа тегишли ўқув муассасаларида техник фанларни ўқитишга катта эътибор берилмоқда. Ушбу мамлакатларда яшовчи болалар 8-10 йил- давомида мактабга боришлари шартдир.

Европада куплаб энг кадимғи ва нуфузли университетлар жойлашган Кембридж, Оксфорд (Буюк Британия), Краков (Польша), Болония (Италия). Гейделберг (Германия), Вена (Австрия), Париж (Франция), Москва (Россия) каби университетлар шулар жумласидандир.

2. Германия ва Франция давлатларининг таълим тизими, унинг структураси ва характерли томонлари.

Германия барча болаларни ўқитишга хизмат киладиган халқ таълим тизимига асос солинган дастлабки мамлакатлардан биридир. Германияда таълим жараёни ҳар бир вилоятда мўзтакил бошқарилади. Қонунга биноан барча болалар 6 ёшдан бошлаб 9 ёки 10 йил давомида мактабга катнашлари шарт. Бироқ болаларнинг мактабга катнашиш даврлари турли вилоятларда турличадир. Германияда бошланғич таълим 4 йил давом этади. Бошланғич мактабдан сунг ўқувчилар йўналиш мактабларда махсус дастур асосида ўқийдилар. Германияда бошланғич таълимдан кейинги таълимни бериш ихтисослашган. Махсус муассасалар-гимназиялар мавжуд. Гимназиялар ўзида ўрта мактабнинг қуйи ва юқори босқичларини мужассам этган булиб, улар ўқувчиларни олий ўқув юртларига тайёрлайди.

Ўрта мактабнинг қуйи босқичини томонлаган болаларнинг 19% ўрта мактаб юқори босқичини тугатган битирувчиларнинг эса 20% ҳунар таълим тизимида билим олишни давом эттиради. Ўқиш муддати 3-3,5 йилни ташкил

этади. Ўқиш 3 босқичдан иборат булиб, биринчи йилда асосий хунар таълим берилади. Иккинчи йил давомида махсус хунар таълими берилади. Учинчи йили махсус хунар таълими чуқурлаштирилиб борилади. Битирув имтихонлари махсус комиссия томонидан қабул килинади. Комиссия корхоналарнинг етакчи мутахассислари, федерал ерлардаги саноат палатаси, хунармандчилик палатаси вакилларида ташкил топади. Хунар мактабларининг дипломлари олий ўқув юртларига кириш ҳуқуқини бермайди. Олий ўқув юртларига қабул имтихонсиз мактаб таълими тугрисидаги ҳужжатга асосан амалга оширилади. Олий ўқув юртларида ўқиш текин. Агар талаба молиявий ёрдамга мухтожлик сезса, бундай ёрдам унга курсатилади. Бу ёрдамнинг ярми стипендияга кушиб берилса, иккинчи ярми қарз тариқасида берилади. Ҳозир университетларда талабалар 7 йил ўқийди. Улар ўқишга кирганларига қадар корхоналар бир неча йил ишлашларини ҳисобга олсак талабалар ҳақиқий меҳнат фаолиятининг анча кеч бошлангич таълим тушунамиз. Шу туфайли бугунги кунда ўқув жараёнини қисқартириш таклиф килинмоқда. Умуман, бугунги кунда Германия таълим тизимини ислох қилиш йўлида янги изланишлар олиб боришмоқда.

Францияда болаларнинг мажбурий таълим жараёни 6-16 ёшларни ўз ичига олади. Бунга қадар француз болалар одатда 2 ёшдан 6 ёшгача оналар мактаби деб аталадиган мактабгача тарбия муассасаларига қатнайдилар. Бошланғич таълим 6 ёшдан 11 ёшгача булган болаларни ўқитишга мулжалланган. Бошланғич синфларда ўқиш муддати 5 йил булиб, бу муддат ичида ўқиш асосан 3 босқичга булинади:

тайёрлов босқичи 1 йилга мулжаллаган булиб, бунда болалар ҳисоблашга, ўқиш ва ёзишга, қуйлашга, табиат манзараларини томоша қилишга жисмоний машқлар бажаришга, меҳнат қилишга ургатади:

- элементар курс 2 йилга мулжаллаган булиб, бунда ўқувчилар тайёрлов циклида олган билимлари янада чуқурлаштирилади.

- чуқурлаштириш босқичида (у 2 йил давом этади) ўқувчиларнинг тайёрлов ва элементар босқичда эгаллаган билимлари янада чуқурлаштирилади. Ўқувчилар 11 ёшда бошланғич мактабни тугатиб, ўрта

таълим муассасаларига утадилар. Ўрта таълим эса коллеж ва лицейларда амалга оширилади. Ўрта таълим 2 босқичда берилади. Биринчи босқич 4 йил Давом этиб (11-15 ёшлар) энг кичик синф 6, ўрта синфлар 5-4, энг катта синф 3-синф булиб хисобланади. Демак, синфларни ракамлаш юкоридан пастга караб амалга оширилади. Биринчи босқич якунланганда ўқувчилар касбий йўналишлари буйича гувоҳнома оладилар. Шундан кейин ўқувчилар 15 ёшдан 18 ёшгача таълим оладилар. Ўқиш 3 йил давом этиб, 2-синф кичик 1-синф ўрта ва якунловчи синфларга булинади. Ўқувчилар умумий таълим ва техник лицейларни тугатганларидан сўнг бакалавр унвони ва дипломи учун имтихон топширадилар. Ана шундай дипломга эга булганларгина олий ўқув юртларига кириш ҳуқуқига эга буладилар. Бакалавр унвони учун топшириладиган имтихон шунчалик мураккабки, болапарнинг 1\3 қисми синовлардан ута олмайдилар.Францияда 15 та университет мавжуд. Хар бир университет ўқув курслари ва таълим методларини ўзи мустақил белгилайди. Талабалар университет бошқарувида иштирок этадилар. Яна бир эътиборга лойиқ жихат: 1970 йилгача француз ўғил ва қиз болалар мактабга алохида-алохида борадилар. Аммо 1970 йилдан бу анъанага чек қўйилди ва эндиликда барча болалар мактабда бирга таълим оладилар.

3.Бельгия ва Швеция давлатларининг таълим

муаммолари, уларнинг хал этилиши. Бельгия.

Деярли барча катта белгияликлар ёзишни ва ўқишни билади. Мамлакатда 2 хил ўқув тизими бор: давлат томонидан на диний ташкилотлар томонидан ташкил килинган мактаблар Давлат хар иккала тисим таълим муассасаларини маблаг билан таъминлайди.Қонунга кўра 6 ёшдан 18 ёшгача барча болалар таълим олишлари шарт. Деярли барча ота-оналар ўз фарсандларини ясли ва богчаларга берадилар.6 ёшдан 1 1 ёшгача болалар бошланғич мактабда таълим оладилар 1970 йилга кддар ўқувчилар бошланғич мактабдан сунг бирор касбий ёки ўрта мактабга борадилар. Бироқ 1970 йилда қабул килинган қарорга кўра болаларнинг барчаси факат тўлик ўрта

мактабларга бориш лозим деб кўрсатилди. Бундай мактабларда ўқувчиларга ҳам умумий билимлар, ҳам касбий йўналиш берилар эди. 1979 йилга келиб янги мактаблар аввалги тизим муассасаларининг ўрнини тўлик эгаллади. Аммо айрим мустакил мактабларда аввалги тизим хусусиятлари сақланиб келмоқда. Белгияда бошланғич таълим олгач 11 ёшдан 18 ёшгача булган даврда умумий таълим берилади. Ўқувчилар ўзлари қайси фанга кизиксалар, ўша фандан кўпроқ таълим оладилар. Улар ўз хошишига кўра дарс жадвалини тузишади. Ўқиш билан биргаликда албатта хунар урганадилар. Бу дегани агар баъзи бир ўқувчилар ўқишни давом эттиришни хохламаса, мактабни тугатгандан сунг завод ва фабрикаларда техник мутахассис булиб ишлашлари мумкин.

Шанба ва якшанба белгиялик ўқувчилар учун дам олиш кунлари. Бу кунларда ўқувчилар турли спорт клубларига боришади, мусобака ва беллашувлар уюштирилади. Шунингдек яқинлари ва дсттлари даврасида буладилар. Яна болалар учун «Саодат» ташкилоти мавжуд булиб, унда хар бир бола ўзи кисиқдан Йўналишли гурухга аъсо булади. Масалан география, биология астраномияга нуналтирил ган гурухлар ёшларни бирлаштирган холда иш олиб боради. Бу ташкилот фаолияти шундай кисиқарлики, аслида 18 ёшгача булганлар аъсо буладилар-да, ундан юкори ёъшдагилар ҳам ихтиёрий равишда бу ташкилотларда иш олиб борадилар.Белгияда олий таълим университетларда амалга оширилади. Мамлакатда 4 та давлат унивеситети ва 4 та хусусий университет мавжуд.

Швеция-Шимолий Европадаги индустриал тараккий этган мамлакатдир. Швеция ҳукумати талабига кўра 7-16 ёшдаги барча болалар мактабга катнашлари шарт. Бошланғич ва ўрта таълим бепул амалга оширилади. Ҳукумат, шунингдек барча университетларни бошқариб боради.Купчилик болалар 7 ёшга боғчаларга борадилар. Ҳукумат боғчаларни ҳам куллаб-куватлайди, аммо уларга катнашни талаб этмайди.Бошланғич мактаблар Швецияда «грандашола» деб юритилади. Улар куйи ва юкори босқичларга булинади. Куйи босқич ўз навбатида яна 2 босқичга ажратилади. Биринчи

босқич 1-3 синфларни, иккинчи босқич 4-6 синфларни камраб олади. Юкори босқич 7-9 синфларни камраб олиб, 7-8 синфлардан ўқувчилар ўзлари учун керак фанларни танлай бошлайдилар. Купчилик ўқувчилар кейинчалик умумий таълимни давом эттирадилар. Баъзилар уй хужалиги ёки ишлаб чиқариш цехларида керак билимларни урганишади. Баъзи болалар тилшунослик, технология ёки иқтисодиёт бўйича билим бериладиган махсус курсларни танлайдилар. 4-7 синфларда барча болалардан инглиз тилини урганиш талаб қилинади. 90% ўқувчилар кейин ҳам хорижий тилни урганишни давом эттирадилар.

Грандашолани тугатгач, болалар ўрта мактабга боришлари мумкин. 1966 йилдан буён мамлакатда 3 турдаги ўрта мактаблар мавжуд, уч йиллик олий ўрта мактабларда ўқувчилар университетга тайёрланади. Икки-уч йиллик давом эттирувчи мактабларда ижтимоий, иқтисодий ва техник фанлардан билим берилади. (касбий ўрта мактабларда кундузги ва кечки булимлар мавжуд бўлиб, уларда ишлаб чиқариш, иқтисодиёт асосларидан билим берилади. Швецияда 6 та университет мавжуд. Швеция олий ўқув юртлари азалдан ўзининг юкори сифатли билим даргохлари эканлиги билан машхур. Уларда таълим бепул амалга оширилади. Бугунги кунда Швеция олий ўқув юртлари хорижлик талабаларга очик эканлиги билан жуда машхур.

ШВЕЦИЯ ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТЛАРИ

Яқин вақтларгача Скандинавия университетлари унчалик оммавийлашмаган эди. Мамлакат тили ҳам жахон микёсида у кадар катта маъқега эга эмас эди. Аммо кейинги 10 йил ичида Шимолий Европа, хусусан Швеция олий ўқув юртларида бошқа мамлакатлардан талабаларни купрок жалб қилиш ҳаракати бошланди. Чет эллик талабалар учун махсус стипендиялар жорий қилган, инглиз ва швед тилини бепул урганиш ва имтихон топшириш мумкин.

Швед олий таълимида иккита мусбат жихат бор.

1. Анъанавий олий сифат. Мамлакат табиатининг бетакрор гўзаллиги етук мутахассис, менеджер, олим, мухандислар тайёрлашга ҳам шароит

тугдиради.

2.Бу ерда барча талабалар кайси миллатга мансублигидан катъий назар текин билим оладилар.

Шундай килиб Швеция олий ўқув юртларида бир кадам олга силжиш бошланди. Швеция Университетларида ўқишни истаган абитуриентлар Интернет оркали ўзи хоҳлаган олий ўқув юртининг халқаро булимига мурожаат килади.

Чет элликлар шведлар билан умумий тартиб қоидалар асосида танловдан утишади. Аввал, ундан базавий маълумотлардан хабардорлиги талаб килинади. Яъни у ўзига яратиладиган гамхурликлар хақида биладими? Кабул бир йилда 2 марта булади. 5 ойлик мустакил курслар учун кузги семестрга жорий йилнинг 15 апрели, бахорги семестри 15 октябрга қадар ҳужжат топширилади. У ўрта мактабни, қисқа муддатли курслар, бакалаврликни тугатганлиги ҳамда маълумотнома ёки диплом нусхаси абитуриентдан талаб килинадиган асосий ҳужжатлардир. Унга эса ўз мамлакатининг бирор педагоги берган тавсиянома ҳам кушиб топширилади. Уни қизиқтирган факультет электрон почтага уланганлиги сабабли абитуриентдан бу ҳақидаги реферат ҳам инглиз тилида талаб килинади. Умуман, ҳар қандай мамлакат талабаси бу ерда таълим олишдан аввал ҳеч бўлмаганда бир йил ўз юртида таҳсил олгани маъқул. Мактабни тамомлаб, бирдан Швецияга келиб қолган чет эл фуқароси анча қийналиб қолади. Швеция Университетларига ариза йўллаган талаба таълимни текин олсада, у турар жой масаласини ўзи ҳал қилади. Талаба 750\$ стипендия олади. Шунинг 3/1 қисмини турар жойга тақсимлайди. Стокгольм ва Едборг шаҳарларида бошпана топиш катта бахт ҳисобланади. Талабалар 10-5 киши фойдаланишга мўлжалланган ётоқхоналарга ҳам жойлашиши мумкин. Швецияда билим олишни хоҳловчиларга қелиши билан кредит картчаси берилади. Стокгольм ва Гетерборг Университетларига келиб, фундаментал фанлар билан шугулланишни истаса, унинг амалий тадқиқотлари, кейинчалик олий қироллик техника, Чалмерсов мактабларида давом этади. Гуманитар соҳа мутахассисларига Уппсал ва Лунд Университетлари хизмат қилади. Стокгольм Университетлари билан тенг обрўда юрадиган Седерторн олий мактаби ҳам

борки, у пойтахтга якин жойда жойлашган. Мактаб 1996 йилда ўзининг илк талабаларини қабул қилган эди. Швецияда таълим ва бизнес дунё қонуниятларига қўйилган талам мос тушавермайди. Стокгольм иқтисод мактаби Европа мамлакатларида юқори нуфузга эга. Мактабнинг Рига ва Петербургда филиаллари мавжуд.

Таълим услублари Германия, Дания, Финляндияникига ухшаш. Инглиз миллатига мансублар бу ерда қўйилган; Австралияликлар, Янги Зеландияликлар ҳам қўйилган эмас. Шарқий Европа фуқаролари ҳам қўйилган эмас, етарли. МДХ. давлатларидан бориб тахсил олаётганлар нисбатан қўйилган. Лотин Америкаси, Япония, Хитой давлати вакиллари ҳам қўйилган. Таълим олиш учун Швецияга энг қўйилган фуқаро қўйилган мамлакат бу Арабистон ва Африкадир.

ГЕРМАНИЯ

Мактабгача таълим	Бошланғич таълим	Ўрта таълим
2-6 ёшдаги болалар учун ташкил этилган «оналар мактаби».	6-11 ёшлар дан (5йил)давом этади; 3 босқичли тайёрлаб, элементар чуқурлаштириш босқичлари.	11-] 8 ёшлар да лицей ва коллежларда амалга оширилади:2босқичли-11-12ёш, 12-14ёш:14-!5-биринчи босқич даври; 15-18 ёш иккинчи босқич даври.

Франция

Белгия таълим тизими 6-18 ёш. Қўйилган болалар боради. 6-11 ёшлар (1-5	Мажбурий таълим Мактабгача таълим. Бошланғич таълим. Ўрта таълим.	Швеция таълим тизими.
		7-16 ёш. Қўйилган боради

синфлар) бепул, мажбурий 1.1-18	Олий таълим.	(мажбурий эмас).
------------------------------------	--------------	------------------

ёшлар ўқувчилар ўзлари кизиққан фанларни Урганадилар хуна урганадилар (бир Вактнинг ўзида). 4 та давлат ва 4 та хусусий университет мавжуд.		куйи босқич 1-6 синфлар юкори босқич 7-9 синфлар. Ихтиёрий 3 турдаги ўрта мактабларда амалга оширилади; бири университетга, бошқалари касбий . фаолиятга тайёрлайди. 6 та университет- барчаси давлат карамоги ва бошқарувида
---	--	---

Саволлар.

1.Европа мамлакатларида таълим-тарбия муаммолар ҳақида
Умумий характеристика беринг.

2.Германия ва Франция давлатларининг таълим тизими, унинг ўзига
хос хусусиятлари нималардан иборат.

3.Белгия ва Швеция давлатларининг таълим муаммолари.

7 - МАВЗУ: ЛОТИН АМЕРИКАСИ МАМЛАКАТЛАРИДА ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИЛИШИ.

Режа:

1. Лотин Америкаси мамлакатларида таълим муаммоларининг умумий масалалари.

2. Бразилия ва Аргентина таълим тизимида хос хусусиятлар.

3. Колумбия ва Чили таълим тизими, ундаги муаммолар.

4. Лотин Америкаси мамлакатлари таълим тизимларига хос хусусиятларнинг қиёсий таҳлил этилиши:

1. Лотин Америкаси - 33 та мустақил давлат на 13 та турли сиёсий бирликларни ўз ичига олган минтақадир.

1990 йилдан буён Лотин Америкаси мамлакатлари таълим тизимлари ривожланиб бормоқда. Аввалларига нисбатан бошланғич ўрта мактабларда ҳамда коллежларда таълим олувчилар сони анча ортган. Купчилик давлатларда саводхонлик даражаси анча ўзгараган. Аргентина, Чили, Куба ва Уругвай давлатларида саводхонлик даражаси 60 % дан ортик. Купчилик ҳукуматлар саводсиз катталарни ўқитиш бўйича махсус дастурлар қабул қилишган. Таълимдаги тараккиётга қарашиб баъзи муаммолар ҳам ҳали ўз ечимини кутмоқда. Гватемала ва Гаити каби давлатларда саводхонлик даражаси 60% дан паст. Бутун лотин Америкасида таълим даражаси кишлоқ жойларда шаҳарларга нисбатан анча пастдир.

Деярли барча Лотин Америкаси давлатларида болаларнинг бошланғич таълим олишлари мажбурийдир. Бироқ куп жойларда, айниқса кишлоқ жойларда, шаҳарларнинг камбағал кварталларида мактаблар, ўқув материаллари ва малакали ўқитувчилар етишмагани боис ушбу талаб ҳар доим ҳам бажарилавермайди. Купчилик ўқувчилар мактабда таълим олишни бошлагач, куп утмай ўз оилаларига рўзгор тебратишга ердан бериш учун ўқишни ташлаб кетмоқдалар. Барча Лотин Америкаси мамлакатларида ҳукуматлар янги-янги мактабларни қурмоқдалар, янги-янги дастурларни қабул қилмоқдалар. Аммо қурилатган мактаблар ва тайёрлаётган ўқитувчилар сонига

нисбатан ахоли сони тезрок ўсиб бормоқда. Бундан ташқари таълим учун тупланаётган ҳақ миқдори борган сайин ортиб бормоқда. Купчилик Лотин Америкаси давлатлари болалар боғчадан коллежга қадар давлат таълим муассасаларида текин таълим олишлари мумкин. Бироқ сўнгги таъминлаган ёки бадавлат оилаларнинг фарзандлари одатда **пулли** хусусий мактаблар ҳам давлат маблаглари билан таъминланади. Лотин Америкасидаги купчилик давлатларда хусусий мактаблар Католик Черковларнинг бошқаруви остидадир. Узоқ йиллар давомида хусусий мактаблар давлат мактабларига нисбатан яхшироқ таълим бериб келмоқда. Бироқ сўнгги йилларда давлат мактаблари учун ҳам катта пул маблагларининг ажратилиши натижасида улардаги таълим сифати хусусий мактаблар даражасига етиб қолди. Лотин Америкасидан куплаб нуфузли давлатга қарашли ва хусусий коллеж ҳамда университетлар мавжуд. Улар орасида бир қанча қадимий таълим даргохлари мавжуд. Масалан, **Лотин** Америкасида 18-23 ёшдаги аҳолининг 27%и Доминикан республикасидаги САН- ДОМИНГО **университети** 1538 йилда, Лимадаги Сан-Маркос **университети** 1551 йилда, Колумбиянинг Богота шаҳридаги Сант-Томас 1580 йилда қурилган олий ўқув юртлирида ўқийди.

1980 йилдан буён коллеж ва университетлар миқдори катта тезлик билан ортиб бормоқда. Турли давлатларда олий ўқув юртлирига қирмоқчи бўлганлар сони олий даргохлар қабул режаларидан анча катта.

2.Бразилия Лотин Америкасидаги энг катта давлат аҳолиси 164 миллион кишини ташкил этади.Бразилиялик катталарнинг 80% ёзиш ва ўқишни билади. Бироқ таълим даражаси ҳатто бир мамлакатнинг ичида ҳам фаркланади. Таълим даражаси жанубий **Бразилияда** анча юқори. Бразилияда давлатга қарашли бошланғич таълим тизими текин таълим беришга қаратилган 7 ёшдан 14 ёшгача бўлган даврда болалар бошланғич мактабларга боришлари шарт. Бошланғич мактабларни тамомлаган болаларнинг купчилиги ишга қирадилар. Бундай болаларнинг аксарияти камбағал оилаларнинг фарсандларидир.Бразилиянинг купчилик қишлоқ жойларида мактаблар ва ўқитувчилар етишмайди. Баъзи шундай жойларда радио орқали таълим бериш

йўлга куйилган. Университет талабалари ихтиёрий равишда уқитувчилар етишмаётган ҳудудларда кенг тарқалган ҳукумат катталар саводхонлигини ошириш учун махсус дастурлар қабул қилган. Давлатга қарашли мактабларда таълим текин амалга оширилади. Бироқ Бразилия ўрта мактабларининг қупчилиги хусусий ва пуллидир. Халигача Католик Черков қупчилик ўрта мактабларни бошқаради. Бразилияда 65 та коллеж ва университет мавжуд. Энг катта университет Сан Паула университети бўлиб, унда 54000 талаба таълим олади. Аргентина Логин Америкасидаги ҳудудининг катталиги ва аҳолисининг қупчилиги бўйича 2-уриндаги мамлакат. Нойтахти Буэнос-Айрес: давлат тили - испан тили. 95% аҳоли саводлидир. Аргентинада бепул бошланғич ва ўрта таълим қафолатланади. Мамлакатда хусусий мактаблар қуп. Давлат қонунига биноан 6 ёшдан 14 ёшгача барча болалар мактабга бориши шарт. Шундай бўлсада, ўрта мактаб ёшдаги болаларнинг қакат оз қисмигина ўрта мактабларни тугатади. Эҳтимол, бунга қишлоқ жойлардаги иқтисодий аҳвол қамон оғирлигича қолаётгани сабабдир. Аргентинада 45 та университет мавжуд. Буэнос-Айрес университети нақакат Аргентина балқи бутун Лотин Америкасидаги энг йирик университетдир. Унда 140.000 талаба таълим олади.

3. Колумбия ва Чили таълим тизими, уидаги муаммолар. Колумбия, Пойтахти-Богота, расмий давлат тили-испан тили, аҳолиси-35,487.000 (1994й).

Колумбиялик 80% катталар ўқиш ва ёзишни биладилар. Ҳукумат 7-11 ёшдаги барча болалардан мактабга бориши талаб этади. Бироқ баъзида қишлоқ жойларда бу талаб амал қилмайди. Чунқи бу ердаги мактабларда бор йўғи 2 ёқи 3 синф мавжуддир. Колумбияда қами 40 та университет мавжуд. Энг катта университет Баготадаги университетдир. Чили Пойтахти-Сантьяго, давлат тили-испан тили, аҳолиси-14 миллион қиши.

(1984). Чилиликларнинг 90% дан ортиғи ёзиш ва ўқишни билади. (15 ва ундан катта ёшдағилар орасида). Чилида болалар текин бошланғич таълим билан таъминлалади.

Бошланғич мактабларга болалар 8 йил катнайдилар. Чилида қам мактабларда таълим турлича. Уларнинг қупчилиги Католик Черков қомонидан

бошқарилади. Давлатга қарашли ўрта мактабларда таълим бепул. Шунга қарамай бошланғич мактаблар битирувчиларининг қупчилиги ўрта мактабда таълим олишни давом эттирмайдилар. Улар ўз оилаларига рўзгор тебратишга ёрдамлашиш учун ишга қирадилар. Чилида 23 та университет бўлиб, уларда жами 125.000 га яқин талаба таълим олади. Лотин Америкаси мамлакатлари таълим тизимларига хос хусусиятларининг қиёсий таҳлил этилиши, турли мамлакатларнинг таълим тизимлари, уларнинг хусусиятлари, улардаги муаммолар урганилганда нафакат тавсиялаш, тарихий методлардан, балки айни вақтда қиёсий таҳлил методидан фойдаланиш талаб этилади. Чунки турли мамлакатларнинг таълим-тарбия соҳасидаги муаммоларни ўзаро етишмаётган ҳудудларда таълим бериш Бразилияда кенг тарқалган ҳукумат қағғалар саводхонлигини ошириш учун махсус дастурлар қабул қилган.

Давлатга қарашли мактабларда таълим текин амалга оширилади. Бироқ - Бразилия ўрта мактабларининг қупчилиги хусусий ва пуллидир. Халигача Католик Черков қупчилик ўрта мактабларни бошқаради. Бразилияда 65 та коллеж ва университет мавжуд. Энг катта университет Сан Паула университети бўлиб, унда 54,000 талаба таълим олади. Аргентина Лотин Америкасидаги - ҳудудининг катталиги ва аҳолисининг қупчилиги бўйича 2-уриндаги мамлакат. Пойтахти Буэнос-Айрес: давлат тили - испан тили. 95% аҳоли саводлидир. Аргентинада бепул бошланғич ва ўрта таълим қағғолатланади. Мамлакатда хусусий мактаблар қуп. Давлат қонунига қиноан 6 ёшдан 14 ёшгача барча болалар мактабга қориши шарт. Шундай бўлсада, ўрта мактаб ёшдаги болаларнинг қакат оз қисмигина ўрта мактабларни тугатади. Эҳтимол, бунга қишлоқ жойлардаги иқтисодий аҳвол қамон оғирлигича қолаётгани сабабдир. Аргентинада 45 та университет мавжуд. Буэнос-Айрес университети нафакат Аргентина балки бутун Лотин Америкасидаги энг йирик университетдир. Унда 140.000 талаба таълим олади.

3. Колумбия ва Чили таълим тизими, ундаги муаммолар. Колумбия, Пойтахти-Богота, расмий давлат тили-испан тили, аҳолиси-35,487.000 (1994й).

Колумбиялик 80% катталар ўқиш ва ёзишни қиладилар. Ҳукумат 7-11

ёшдаги барча болалардан мактабга боришни талаб этади. Бироқ баъзида кишлоқ жойларда бу талаб амал қилмайди. Чунки бу ердаги мактабларда бор йўғи 2 ёки 3 синф мавжуддир. Колумбияда жами 40 та университет мавжуд. Энг катта университет Баготадаги университетдир. Чили 11 ой тахти-Сантьяго, давлат тили-испан тили, аҳолиси-14 миллион киши (1984). Чилиликларнинг 90% дан ортиғи ёзиш ва ўқишни билади. (15 ва ундан катта ёшдагилар орасида). Чилида болалар текин бошланғич таълим билан таъминланади. Бошланғич мактабларга болалар 8 йил катнайдилар. Чилида ҳам мактабларда таълим турли. Уларнинг купчилиғи Католик Черков томонидан бошқарилади. Давлатга қарашли ўрта мактабларда таълим бепул. Шунга қарамай бошланғич мактаблар битирувчиларнинг купчилиғи ўрта мактабда таълим олишни давом эттирмайдилар. Улар уз оилаларига рўзгор тебратишга ёрдамлашиш учун ишга қирадилар. Чилида 23 та университет булиб, уларда жами 125.000.га яқин талаба таълим олади.

Давлатлар	Саводхонлик даражаси	Бошланғич таълим	Бепул	Ўқишни ташлашнинг асосий сабаблари.
Бразилия	80%	7-14 ёш	Бошланғич таълим	Мактаб ва уқитувчилар етишмаслиғи.
Аргентина	94%	6-14 ёш	Бошланғич ўрта таълим	Кишлоқ шароитининг
Чили	90%	6-14 ёш	Бошланғич, давлат мактаблариди	Оилага иқтисодий ёрдам зарурати.

Саволлар.

1. Лотин Америкаси мамлакатларида таълим муаммолари ҳақида гапириб беринг.
2. Бразилия ва Аргентина таълим тизимига ҳоз хусусиятларини тушунтиринг.
3. Колумбия ва Чили таълим тизими, ундаги муаммолар.

Бразилия Лотин Америкасидаги энг катта давлат аҳолиси 164 миллион кишини ташкил этади. Бразилиялик катталарнинг 80% ёзиш ва ўқишни билади. Бироқ таълим даражаси ҳатто бир мамлакатнинг ичида ҳам фаркланади. Таълим даражаси жанубий **Бразилияда** анча юкори. Бразилияда давлатга қарашли бошланғич таълим тизими текин таълим беришга қаратилган 7 ёшдан 14 ёшгача бўлган даврда болалар бошланғич мактабларга боришлари шарт. Бошланғич мактабларни тамомлаган болаларнинг қўчилиги ишга қирадилар. Бундай болаларнинг аксарияти қамбағал оилаларнинг фарсандларидир. Бразилиянинг қўчилик қишлоқ жойларида мактаблар ва ўқитувчилар етишмайди. Баъзи шундай жойларда радио орқали таълим бериш йўлга қўйилган. Университет талабалари ихтиёрий равишда ўқитувчилар етишмаётган ҳудудларда қенг тарқалган ҳукумат катталар саводхонлигини ошириш учун махсус дастурлар қабул қилган. Давлатга қарашли мактабларда таълим текин амалга оширилади. Бироқ Бразилия ўрта мактабларининг қўчилиги ҳусусий ва қўлидир. Халигача Қатолик Қерқов қўчилик ўрта мактабларни бошқаради. Бразилияда 65 та қоллеж ва университет мавжуд. Энг катта университет Сан Паула университети бўлиб, унда 54000 талаба таълим олади. Аргентина Логин Америкасидаги ҳудудининг катталиги ва аҳолисининг қўчилиги бўйича 2-уриндаги мамлакат. Нойтахти Буэнос-Айрес: давлат тили - испан тили. 95% аҳоли саводлидир. Аргентинада беқул бошланғич ва ўрта таълим қатолатланади. Мамлакатда ҳусусий мактаблар қўп. Давлат қонунига қиноан 6 ёшдан 14 ёшгача барча болалар мактабга бориши шарт. Шундай бўлсада, ўрта мактаб ёшдаги болаларнинг қатоат оз қисмигина ўрта мактабларни тугатади. Эҳтимол, бунга қишлоқ жойлардаги иқтисодий аҳвол ҳамон оғирлигича қолаётгани сабабдир. Аргентинада 45 та университет мавжуд. Буэнос-Айрес университети нақоат Аргентина балқи бутун Лотин Америкасидаги энг йирик университетдир. Унда 140.000 талаба таълим олади.

3. Қолумбия ва Қили таълим тизими, уидаги муаммолар. Қолумбия, Қойтахти-Богота, расмий давлат тили-испан тили, аҳолиси-35,487.000 (1994й).

Қолумбиялик 80% катталар ўқиш ва ёзишни биладилар. Ҳукумат 7-11

ёшдаги барча болалардан мактабга бориши талаб этади. Бироқ баъзида кишлок жойларда бу талаб амал килмайди. Чунки бу ердаги мактабларда бор йўғи 2 ёки 3 синф мавжуддир. Колумбияда жами 40 та университет мавжуд. Энг катта университет Баготадаги университетдир. Чили Пойтахти-Сантьяго, давлат тили-испан тили, аҳолиси-14 миллион киши.

(1984). Чилиликларнинг 90% дан ортиғи ёзиш ва ўқишни билади. (15 ва ундан катта ёшдагилар орасида). Чилида болалар текин бошланғич таълим билан таъминлалади.

Бошланғич мактабларга болалар 8 йил катнайдилар. Чилида ҳам мактабларда таълим турлича. Уларнинг купчилиги Католик Черков томонидан бошқарилади. Давлатга карашли ўрта мактабларда таълим бепул. Шунга карамай бошланғич мактаблар битирувчиларининг купчилиги ўрта мактабда таълим олишни давом эттирмайдилар. Улар ўз оилаларига рўзгор тебратишга ёрдамлашиш учун ишга кирадилар. Чилида 23 та университет булиб, уларда жами 125.000 га якин талаба таълим олади. Лотин Америкаси мамлакатлари таълим тизимларига хос хусусиятларининг киёсий тахдил этилиши, турли мамлакатларнинг таълим тизимлари, уларнинг хусусиятлари, улардаги муаммолар урганилганда нафакат тавсиялаш, тарихий методлардан, балки айни вақтда киёсий тахлил методидан фойдаланиш талаб этилади. Чунки турли мамлакатларнинг таълим-тарбия соҳасидаги муаммоларни ўзаро етишмаётган ҳудудларда таълим бериш Бразилияда кенг тарқалган ҳукумат каггалар саводхонлигини ошириш учун махсус дастурлар қабул қилган.

Давлатга карашли мактабларда таълим текин амалга оширилади. Бироқ - Бразилия ўрта мактабларининг купчилиги хусусий ва пуллидир. Халигача Католик Черков купчилик ўрта мактабларни бошқаради. Бразилияда 65 та коллеж ва университет мавжуд. Энг катта университет Сан Паула университети булиб, унда 54,000 талаба таълим олади. Аргентина Лотин Америкасидаги - ҳудудининг катталиги ва аҳолисининг купчилиги буйича 2-уриндаги мамлакат. Пойтахти Буэнос-Айрес: давлат тили - испан тили. 95% аҳоли саводлидир. Аргентинада бепул бошланғич ва ўрта таълим қафолатланади. Мамлакатда

хусусий мактаблар куп. Давлат конунига биноан 6 ёшдан 14 ёшгача барча болалар мактабга бориши шарт. Шундай бўлсада, ўрта мактаб ёшдаги болаларнинг факат оз кисмигина ўрта мактабларни тугатади. Эхтимол, бунга кишлок жойлардаги иқтисодий ахвол хамон огирлигича колаётгани сабабдир. Аргентинада 45 та университет мавжуд. Буэнос-Айрес университети нафакат Аргентина балки бутун Лотин Америкасидаги энг йирик университетдир. Унда 140.000 талаба таълим олади.

3. Колумбия ва Чили таълим тизими, ундаги муаммолар. Колумбия, Пойтахти-Богота, расмий давлат тили-испан тили, ахолиси-35,487.000 (1994й).

Колумбиялик 80% катталар ўқиш ва ёзишни биладилар. Хукумат 7-11 ёшдаги барча болалардан мактабга боришни талаб этади. Бироқ баъзида кишлок жойларда бу талаб амал килмайди. Чунки бу ердаги мактабларда бор йўғи 2 ёки 3 синф мавжуддир. Колумбияда жами 40 та университет мавжуд. Энг катта университет Баготадаги университетдир. Чили 11ойтахти-Сантьяго, давлат тили-испан тили, ахолиси-14 миллион киши (1984). Чилиликларнинг 90% дан ортиғи ёзиш ва ўқишни билади. (15 ва ундан катта ёшдагилар орасида). Чилида болалар текин бошланғич таълим билан таъминланади. Бошланғич мактабларга болалар 8 йил катнайдилар. Чилида хам мактабларда таълим турли. Уларнинг купчилиғи Католик Черков томонидан бошкарилади. Давлатга карашли ўрта мактабларда таълим бепул. Шунга карамай бошланғич мактаблар битирувчиларнинг купчилиғи ўрта мактабда таълим олишни давом эттирмайдилар. Улар уз оилаларига рўзгор тебратишга ёрдамлашиш учун ишга кирадилар. Чилида 23 та университет булиб, уларда жами 125.000.га якин талаба таълим олади.

Осиё давлатларида таълим тизими (Сингапур).

Режа.

1 .Сингапур таълим тизими.

2.Сингапур таълим тизимининг ўзига хос хусусиятлари.

Сингапур давлати нафакат Осиё китъасида, балки дунё микёсида сунгги

чорак аср мобайнида ижтимоий-иқтисодий жихатдан юкори даражада ривожланган давлатлардан булиб хисобланади. Ахоли жон бошига хар йили ишлаб чикарилаётган ялпи махсулотнинг ўртача миқдори 2728 минг АҚШ доллари ташкил этади. Сингапурда табиий ва ер ости бойликлари деярли йўқ. Истеъмол учун асосий озиқ-овқат, мева-сабзавотлар хориждан келтирилади. Давлатнинг асосий бойлиги - унинг интеллектуал салоҳияти. Сингапур тарихан Буюк Британия мустамлакаси булгани учун, унинг таълим тизими куп жихатлари билан Британия таълим тизимига ухшаш. Хар йили ўрта мактабларни битирган ёшларнинг 40% политехника институтларига, 40% коллежларга, 20% ишлаб чикаришга боради.

Политехника институтларида талабалар 3 йил уқийди. Политехника олийгохлари кенг камровли булиб, улар таркибида хатто даволаш факультетлари хам бор. Бакалавр, магистр хамда докторлик диссертациялари асосан унiversитетдаги илмий кенгашларда химоя қилинади. Сингапур канчалик тез суръатлар билан ривожланаётган булмасин, у ерда хам тажриба сифатида АҚШ, Германия, Франция, Япония на Хитойнинг етук олий ўқув юртлари фаолияти урганилиб келинмоқда.

Таълим муассасасалари бинолари хам Европа мамлакатларидаги ўқув юртлари лойиаларига мос равишда ишланган. Ўқув жараёни ташкил қилишда Германия, АҚШ, Англия, Франция, Япония каби мамлакатларнинг тажрибаси асос қилиб олиниб, улардан етук профессор-уқитувчилар шартнома асосида ишга таклиф этилади. Масалан, Каненг технология унiversитетида 70 дан ортик чет эллик педагог дарс беради. Шунингдек куплаб мамлакатлардан талабалар Сингапурга келиб билим олишади. Технология унiversитети талабаларининг 20-25% хорижий мамлакатлар фуқароларидир. Сингапур ўқув муассасалари фаолиятидаги асосий хусусият, электроника, яъни информациоп технологиялар соҳасининг жадаллашганлигидир. Компьютерда ишлашни урганиш асосан ўрта мактабда амалга оширилади. Компьютерда ишлашни билмаган мутахассис таълим муассасаларига ишга қабул қилинмайди. Бу соҳада ҳукумат қабул қилинган режа бўйича 2002 йил охиригача

мактаблардаги ҳар 2 ўқувчининг бири компьютер билан таъминланади. Шунинг учун олий ўқув юртларида компьютерда ишлашни урганиш муаммоси йўқ. Олий ўқув юртининг талабаси олийгоҳни битирув ишлари амалиётда қўлланиладиган натижа билан якунлаши шарт ва талаба битирув иши натижасига кўра иш жойи билан таъминланади. Талабалар 4-6 ой давомида ишлаб чиқариш жараёнида амалиёт утадилар.

9 - Мавзу: Саудия Арабистонида таълим-тарбия.

1. Арабистон таълим тизимининг ўзига хос хусусиятлари.
2. Арабистон таълим - тизимидаги мавжуд муаммолар.
3. Арабистонда таълим тизимининг ривожлантириш йўллари.

Саудия Арабистонида олий ўқув юртига киришдан олдин 4-босқичда тарбия ва таълим беради. Мактабгача таълим. Бошланғич таълим. Унда 6-12 ёшгача булган болалар ўқийди. Ўрта босқич. Унда 12-15 ёшгача булган болалар ўқишади. 15-18 ёшгача булган ёшлар таълим оладилар. Бошланғич, туликсиз, ўрта ва ўрта таълим муассасалари билан маориф вазирлиги шугулланади. У асосан угил болалар ўқиши билан боглик масалаларни хал килади. Қиз болалар таълими буйича эса ихтисослашган Умумраёсат фаолият курсатади.

Мамлакатда куплаб хусусий мактаблар бўлса ҳам ўқувчилар давлат қарамоғидаги мактабларни афзал кўрадилар. Саудия Арабистонида олий таълим ривожда мамлакатда богакдуров, аниқ фанлар мухандислиқ таълими сингари сохаларда старли махаллий мутахассис кадрлар камлиги туртки булади. Олий таълим мамлакат тараққиётини белгилайдиган ҳар кандай режа ва дастурларнинг устувор йўналиши булиб қолади. Мамлакатдаги олий (таълим) малакали ажнабий мутахассисларни махаллийлар билан алмаштириш кун тартибига чиқади. Натижада бирин-кетин 7 та университет очилди. Улар 1957 йили очилган Ар-Риёд Университети Араб ярим оролидаги биринчи олий ўқув юрти булиб, 1982 йилдап бошлаб Шох Сауд номи билан номланган.

Ундаги бошқарув илмлари, кишлок хужалиги, хайвонлар, табобати, (филология, информатика, тиш табобати, иқтисод, давлат корхоналарини

бошқариш, таълим-тарбия, мухандислик умум табиат, амалий табиат, доришунослик аниқ фанлар каби факультетларда 2500 дан ортиқ талаба уқийди. Университет таркибида аспирантура, аёлларга университет билими бериш маркази, араб тили институти, узлуксиз таълим марказлари мавжуд. 1962 йили Ал-Мадина, Ал-Мунавварада очилган Ислам Университети. Бу олийгоҳда 362 та узтоз-муаллимлар 3000 дан ортиқ талабаларга дарс бериб келинади. Талабаларининг 80%и саудиялик маҳаллий аҳоли вакиллари бўлса, қолганлари дунёнинг 70 дан ортиқ мамлакатларида келган ёшлардир.

Саволлар.

- 1 .Арабистон таълим тизимининг ўзига хос хусусиятларини тушунтиринг.
 - 2.Арабистон таълим -тизимидаги муаммолар.
- С.Арабистонда таълим тизимини ривожлантиришнинг усуллари айтилинг.

Яқин шарк мамлакатлари таълим тизими Исроилда таълим)

Исроилда маорифга алохида этибор берилган. Уларда ҳам таълим туғрисида конун мавжуд. Турт ёшдан бола богчага бориши, мактабда ўқишга тайёр холда келиши керак. Акс холда бири-бирига таъсир килиши мумкин. Таълим тизими турт қисмдан иборат мактабгача таълим турт қисмдан иборат. Мактабгача таълим 4-ёшдан 6-ёшгача булган болалар богчага катнашиши мажбурий ҳисобланади. Мактабгача таълим муассасасида болалар мактабга таёрланиши билан бирга уларнинг фикрлаш қобилияти, идрок этиш ва нутқ маданияти тарбияланади. Болаларнинг турли хил вазиятда ўзини туга билиш каби малака қуникмалар ривожлантирилади. Мактаб таълим ўз урнида учга булинади. Бошланғич мактаб-(1-б синф, 6-11 ёшлар) Оралик мактаб-7-9 синф 12-14 ёшлар) ўрта мактаб-(10-12 синф 15-17 ёшлар) Ўрта мактаблар гуманитар ҳамда технологик йўналишдаги мактабларга булинади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

- 1.Каримов И.А.Баркамол авлод Ўзбекистан тараққиётининг пойдевори. - Т.: «Шарк», 1998.
- 2.Каримов И.А.Ўзбекистон XX1 асрга интилмоқда.-Т.: «Ўзбекистон», 1999.
- С.Турк таълим тизими. Хорижда таълим — Т., 44 б.
- 4.Ўзбекистон - Туркия: Маориф буйича ҳамкорликнинг илк хужжатлари. Маър.
- 1992 й., 4 февраль, 5.Жовлиев Б. Таълимда ҳамкорлик дастури самаралари. Ўзбекистон - АКШ,
- Маър. 2002 йил 27 март. 6.Махмудов Н., Компьютерни билмаган педагог йўқ. Хорижда таълим.
- Маър.2002-13 июль.
- 7.Ўсмонов Н., Японияда бола тарбияси . Маър. 2002-13 март 8.Иванова А., Ўзбекистон -Германия таълим соҳасидаги ҳамкорлик. Халқ сўзи.
- 2002 йил 13 март.
- 9.Усмонов Н., Германияда касб-хунар таълими. Хорижда таълим. Маър. 2002 йил 13 февраль 10, Ю.ЭрхОНОВА. Франция буюклигининг мезонлари: Хорижда таълим. Маър. 2002 йил 27
- февраль ♦
- 11.Швеция олий Ўқув юртлари: Хорижда таълим. Маър, 2002 йил 23 январь. 12 Салимова Н. Буюк Британия, Финляндия: Хорижда таълим. Маърифат. 2001
12. Салимова Н.йил, 26 декабрь Япония таасуротлари: Хорижда таълим. Маър. 2001 24 октябрь П.Жураев ГО., «Яшиллик мамлакати» талабалари: Хорижда таълим.
- 16.Хакимов М., АКШда ҳуқуқий таълим тизими: Хорижда таълим: Инсон ваКонун. 2001 йил., 14 август.
- 17.Рўзиев У, Номозов С,"Корея - илмга чанқоқлар мамлакати. Жанубий Кореяда таълим хақида. Туркистон. 2001 йил 11 август.

19.Саидов М., Бокиева Г, Америка Университетида ўқув фаолияти хакида.
Маър. 2000 йил 25 ноябрь.

20.Саъдиев Ж. Икки юрт таълими истиклол йилларида. Хорижий таълим.
Маър. 2000 30 сентябрь

21.Ботиров Б., Хорижлик талабанинг бир куни. Данияда талабалар
ўқиш жараёнида. Маър. 2000 йил. 20 май.

22.Хужасва Д. Испанияга килган афар. Маър. 2000 йил. 17 май.

